

Barna som ikke blir trodd

Tips VG på 2200

(VG) 24.09.2013 16:23 - oppdatert 29.09.2013 07:59

16 mødre og en far meldte fra om at barna deres ble utsatt for vold eller overgrep. Den sakkyndige trodde ikke på dem. Slik ble 17 barn sendt til sin påståtte overgriper.

Av og Wenche Lie Giæver

Hva gjør du som mor hvis barnet ditt hylar av frykt når hun skal til pappa? Når du oppdager et blåmerke på hvert kinn, som er vanlig når små barn blir tvunget til oralsex? Hvorfor begynner gutten å brekke seg ved synet av yoghurt? Hva betyr det når hun forteller at pappa spruter muggen ost på magen hennes? Hva gjør du når barnet sier at pappa puttet tissen inn?

VGTV:

Du vil si fra. Oppsøke hjelp. Det er ikke bare en naturlig reaksjon å beskytte barnet sitt. Det er også en plikt. Alle som har mistanke om at et barn blir utsatt for vold eller seksuelle overgrep, skal melde sin bekymring til barnevernet.

Foreldrene VG Helg har snakket med, trodde alle de gjorde det eneste riktige. De er 16 mødre og en far som har smurt matpakker og kjørt til fotballtreninger. Som har lekt, trøstet og sunget god natt-sanger. De er foreldre med jobber som lærer, sykepleier, jurist, økonom, barnevernspedagog, frisør, førskolelærer og samfunnsviter. 17 forskjellige foreldre som bor ulike steder i landet. Det de har felles, er at de mistenkte

den andre forelderen for vold eller overgrep. Og meldte fra.

Så ble alt snudd. Disse foreldrene ble ikke trodd. 13 av dem ble dømt til å miste omsorgen. Et flertall av barna ble flyttet til den personen som angivelig har mishandlet dem.

Hvordan kan dette skje?

Fortalte til politiet

«Nora» er seks år og på helgebese hos pappa. Om kvelden, etter at hun har sovnet, skal han ha kommet inn på rommet hennes. Hun våkner da han setter seg over henne i sengen, forteller Nora til politiet senere. Kjenner at det er vondt der nede.

VG Helg har lest avhøret der Nora i detalj forteller hva pappa gjorde med henne.

«Jeg kjente at det var veldig, veldig, veldig, veldig, veldig, veldig vondt».

På dette tidspunktet stoler jenta fortsatt på noen voksne. Hun tror at alt det fryktelige endelig skal ta slutt. Og snakker videre til avhøreren:

«Pappa satt sånn, satt på knærne. Han satt oppå meg sånn».

Politiet:«Var tissen hans langt inn i tissen din?»

Nora:«Ja, veldig langt, han puttet den veldig, halvparten av tissen sin inn».

Politiet: «Hvordan vet du at det var halvparten?»

Nora:«På grunn av at jeg så at det var halvparten. Han var redd den skulle sitte fast».

Politiet:«Hvordan vet du det da?»

Nora:«På grunn av at han så veldig redd ut. Han gjorde det inn og ut. Fort».

Lukkede dører

I Norge er det hvert år cirka 2700 foreldrepar som ikke klarer å bli enige om fordelingen av barna etter samlivsbrudd, ifølge domstolsadministrasjonen. 80 prosent av dem kommer likevel til et forlik. 540 par er så uenige at de havner i retten.

Hvor mange av disse rettssakene det er påstand om incest i, har ikke vært offentliggjort tidligere. Ifølge beregninger VG Helg har gjort i samarbeid med forsker Kristin Skjorten, dreier det seg om rundt 130 saker årlig. Altså hver fjerde av barnefordelingssakene. Antall rammede barn er høyere fordi det i noen saker dreier seg om flere søsken.

Barnefordelingssaker behandles bak lukkede dører, og det som skjer bak dem har hittil vært lite kjent. VG Helg har gått inn i 17 av disse sakene, og fulgt noen av dem i over to år. Et tydelig mønster har tegnet seg:

- * Det barna sier, blir sjelden lagt vekt på.
- * Hvem som blir utpekt som sakkyndig kan ha avgjørende betydning for utfallet av saken.
- * Mistanker om incest blir ofte avvist som falske anklager, og den ene forelderen beskyldt for å plante overgrepshistorier i hodet på barna sine.

Barneombudet reagerer

- Det må skje en kompetanseheving hos sakkyndige psykologer i saker som gjelder barn, sier barneombud Anne Lindboe.

Oppgaven til den sakkyndige er oftest å anbefale retten hvem av foreldrene som skal få omsorgen for barnet, og hvor mye samvær den andre av foreldrene skal ha.

Over flere år har Barneombudet mottatt klager fra foreldre, advokater, fagfolk og fra barn selv om at enkelte sakkyndige viser dårlig dømmekraft i sine rapporter til retten. Mange peker på at den sakkyndige ikke snakker skikkelig med barnet eller tar hensyn til det barnet forteller. Noen skriver sin rapport uten å ha snakket med barnet overhodet.

- De er ofte opptatt av om barnet lyver eller ikke, men det er feil fokus, mener Lindboe.

- Det barnet sier, kan virke fantasifullt, men man må bruke tid til å komme til bunns i hva han eller hun egentlig snakker om. Det hjelper ikke med kunnskap om vold og overgrep hvis man ikke har tid til å lytte til barna.

I dag kan en dommer utnevne hvem han vil som sakkyndig. Men det finnes en liste fra Barne- og likestillingsdepartementet med 235 sakkyndige psykologer som er kurset for å jobbe med slike saker.

- Hvis den sakkyndige viser dårlig vurderingsevne, bør vedkommende kunne strykes fra den listen, mener barneombudet.

Hos dommerne kreves ingen spesialkompetanse om barnerett. «Fagpersonen» dommerne ofte lener seg til, er den sakkyndige psykologen. I mindre enn 10 prosent av tilfellene kommer dommerne frem til et annet resultat enn hva den sakkyndige anbefaler, ifølge en masteroppgave fra Universitetet i Oslo i 2009.

Vil bo hos moren

Allerede da Nora var fem år, fortalte hun en psykolog om hva pappa skulle ha gjort med henne. Ifølge rettsboken sa hun at far «pumpet magen hennes» etter at hun hadde lagt seg til å sove. Og at pappa hadde tatt «muggen ost» i fjeset hennes og laget «hull i kroppen». «Han skulle putte muggen ost inni hullet».

Året etter uttaler hun seg altså i dommeravhør om de påståtte overgrepene.

«Avhørene er såpass detaljerte at de er vanskelig å se bort fra», skriver den sakkyndige psykologen i sin rapport til tingretten. Hun tror likevel ikke at faren til Nora kan ha gjort noe slikt. Hun råder under tvil om at jenta bør bo hos moren fordi Nora er så knyttet til henne. Nora blir dermed boende hos mor, men faren anker.

Da partene møtes i lagmannsretten, har den sakkyndige endret mening: Selv om Nora sier hun vil bo hos moren, bør hun flyttes til far. Blant begrunnelsene er at far aktivt har tatt kontakt med den sakkyndige etter tingrettsdommen:

«Han har fremstått som lett å samarbeide med. Det har vært atskillig vanskeligere å komme i

BARNEOMBUDET: Anne Lindboe. Foto: Jan Petter Lynau.

kontakt med mor».

Hun fremhever fars egenskaper i særdeles positive ordelag i sin rapport:

«Han er i stand til å formidle et positivt bilde av moren», «Han er imponerende nok villig til å formidle hennes kultur».

Etter hvert forteller Nora mer. Hendelsene og detaljene blir flere. Dette tolker den sakkyndige som et tegn på at det er moren som har diktet. Dommerne lytter til den sakkyndiges teori og gir faren den daglige omsorgen for barnet.

Moren, som Nora er så knyttet til, skal seksåringen få se fire timer i uken. Under tilsyn.

Illustrasjonsfoto.

-Favoriserer far

Den sakkyndige psykologen i denne saken er danske Lis Astorp Thorseng (50). Hun har psykologutdanning fra Danmark med norsk godkjenning, og var fra 1995 til 2004 ansatt ved Bredtvedt kompetansesenter som spesialpsykolog. Nå er hun blant de mest brukte sakkyndige psykologene i barnefordelingssaker. Ved forrige ligningsoppgjør stod hun oppført med en inntekt på 1,7 millioner kroner. Hennes rapporter og vitneutsagn blir tillagt stor vekt i retten.

Les tilsvaret fra Thorseng:

Av de 17 barnefordelingssakene VG Helg har gått inn i, har Thorseng vært den sakkyndige i seks. I alle disse mener hun at mor påvirker barna sine til å tenke negativt om far, og at mor dermed er uegnet som omsorgsperson. I fem av sakene er hennes råd at barnet bør flyttes til far.

- Det er en kjent sak for oss som jobber med barnefordelingssaker at enkelte sakkyndige favoriserer far, og Lis Thorseng peker seg spesielt ut blant dem, sier advokat Thea Totland, som har jobbet innenfor dette feltet i 10 år.

I noen saker der mødrene holder fast ved at det har skjedd overgrep, har de fått samvær med barnet to timer, fire ganger i året, og da med en tilsynsperson til stede. Det dreier seg i flere tilfeller om barn som hele livet har bodd hos mor.

At barnet sier at han eller hun vil bo hos mor og er redd for far, er ikke tatt hensyn til. Senest gjaldt dette et barn på 12 år.

VG Helg har gått gjennom alle søkbare lagmannsrettsdommer fra 2005 til 2012 der det har vært påstand om overgrep - og der Thorseng har vært involvert. I et flertall av sakene anbefaler Thorseng at far får omsorgen fremfor mor, selv om det i alle disse sakene er far som er beskyldt for overgrep. Et flertall av dommene i disse sakene ender også med denne konklusjonen.

Ukorrekte opplysninger

VG Helg kan også avsløre at ukorrekte opplysninger om Thorsengs kompetanse kan ha hatt betydning for utfallet av sak der en far var beskyldt for overgrep mot et barn. Faren hadde engasjert henne som sakkyndig.

I et politiavhør med Thorseng, som hun selv har undertegnet referatet fra, heter det at doktorgraden hennes «omhandlet analyse av video som går på samhandling mellom barn og voksne». Det gjør den ikke. Thorsengs danske doktorgrad har tittelen: «Danske og engelske børns tilegnelse av termer for romlige relasjoner», og går ut på at hun har studert fire engelske og to danske barns bruk av preposisjoner når det gjelder deres romoppfatning.

Politiet henla straffesaken - der flere videofilmer av barnet var sentrale bevis - blant annet med henvisning til Thorsengs forklaring. Dette til tross for at politiet mente det var mye som tilsa at barnet snakket sant. Barnet måtte flytte til den personen som barnet gjentatte ganger utpekte som voldsperson og overgriper.

Lis Thorseng har mange roller som går i hverandre:

- * Sakkyndig i barnefordelingssaker.
- * Meddommer i barnefordelingssaker.
- * Sakkyndig for barnevernet.
- * Rådgiver for barnevernet i saker hun har vært sakkyndig i.
- * Har eget AS for klinisk psykologtjeneste, med seg selv som ansatt.
- * Sitter i Barnesakkyndig-kommisjon som skal kvalitetssikre rapporter som brukes i barnevernssaker. Sakene kan ende opp som barnefordelingssaker i retten.

VG Helg kjenner også til at hun har tatt private oppdrag i barnefordelingssaker for foreldre som er anmeldt for seksuelle overgrep, og opptrer som dennes vitne i retten.

Advokat Mette Yvonne Larsen ser ikke på de ulike rollene som noe problem:

- Man har jo ikke flere roller i samme sak. Det problematiske i disse sakene er heller at det er de samme sakkyndige som stadig går igjen, sier hun.

Larsen mener det ikke er uvanlig at foreldre fremsetter påstander om overgrep, selv om det ikke har skjedd.

- Det kan helt sikkert være noen overgrepsutsatte barn som ikke beskyttes tilstrekkelig av avgjørelsene i rettsapparatet, men hovedproblemet er når den ene parten bruker et så farlig våpen som påstand om overgrep. Det kan skyldes feiltolkning, men også bevisst manipulasjon fra mor. Noen mødre overfører følelsen av selv å være krenket til barnet og tror at de må beskytte barnet fra far. Dette er bekymringsfullt og kan gå ut over rettsikkerheten for de barna som faktisk er utsatt, sier Larsen.

ADVOKAT: Mette Yvonne Larsen. Foto: Roger Neumann

Hun har både vært advokat for fedre som har vært beskyldt for incest, men også representert bekymrede mødre.

- Ofte trengs bare en fornuftig dialog for at de skal forstå at det ikke er noen fare for overgrep og at de kan legge bekymringene vekk. Vi advokater har et ansvar for å hjelpe kvinnene til å tenke annerledes.

Lis Thorseng har avslått VG Helgs gjentatte forespørsler om et intervju. Etter å ha lest alt som omhandler henne i denne reportasjen, har hun likevel valgt å sende et tilsvarende E-post (se egen sak til slutt i reportasjen).

Et foto av Lis Thorseng har vist seg umulig å oppdrive.

Uten hjelp

- Det er et utvirkelig mareritt, sier Noras mor til VG Helg.

En gang var hun en forelsket kvinne med håp og drømmer om hvordan livet med barn skulle bli. Så ble det dette.

Etter at Nora ble flyttet til faren, fortalte jenta en sosiallærer om nye overgrep. Skolen sendte jenta til barnevernet, som innkalte faren hennes til et møte.

Faren viste til dommen om mors manipulasjon. Etter det har moren fått enda mindre samvær: En time i måneden.

De andre timene er det vond stillhet. På det tomme barnerommet, der lekene ikke blir lekt med og sengen ikke lenger blir sovet i. Savnet er fryktelig, men det verste er tanken på at datteren kanskje blir voldtatt i dette øyeblikket. Og hun kan ikke gjøre noe for å hindre det.

- Mennesker som blir torturert, kommer til en fri verden hvis de klarer å unnsnippe. Men dette er umulig å rømme fra, sier Noras mor.

- Det er ingen steder å få hjelp. Ikke engang barnevernet er på barnas lag. Når det offentlige Norge er vår fiende, så er det ikke håp.

Illustrasjonsfoto

Hvilke problemer Nora selv sliter med, er det ingen andre enn hun som vet. For Nora stoler ikke lenger på voksne, og har nesten sluttet å fortelle. To år etter at hun ble flyttet til faren, sier hun likevel til barnevernet at hun er utsatt for nye overgrep. Igjen ber hun om å få bo hos moren, men barnevernet sier nei. Institusjon er eneste alternativ. - Da vil jeg heller det, sier Nora.

Hun blir dermed flyttet til en institusjon, men etter noen måneder flyttes hun videre til en mann i farens nettverk. I dag er hun 10 år og bor igjen hos faren.

Falske minner

Flere sakkyndige deler Lis Thorsengs syn om at foreldre gjerne påvirker barna sine og gir dem «falske minner».

Sakkyndig Eva Steinbakk:

...«Problemet er at mor fremstiller far som en overgriper og faren er overhengende for at hun før eller siden vil få barnet til å tro at hun er et incestoffer».

Sakkyndig Arild R. Olsen:

...«mor har valgt å utsette datteren for underlivsundersøkelse, politiavhør og stadige utredninger. Dette kan (:) være en del av en strategi for å ramme far».

Sakkyndig Kjell G. Johansen:

...«det er lite sannsynlig at far har begått slike overgrep mot barna som mor beskriver. Handlingene hun beskylder ham for er hensynsløse og brutale».

(Utdrag fra dommer og sakkyndigrapporter)

- Vi sakkyndige har ofte større innflytelse enn vi ønsker, hevder psykolog Espen Walstad. Han står selv på listen over psykologer som er godkjent for å jobbe med barnelovsaker.
- Egentlig burde ikke en sakkyndig bli pålagt å vurdere hvem av foreldrene som skal ha samvær og omsorg. Dette er et juridisk spørsmål, og her går psykologen inn på jussens område, mener han.

Walstad sier det er en utbredt oppfatning blant psykologene at mor oftest er den beste omsorgspersonen for barn under to år. Dette gjelder spesielt så lenge barnet blir ammet.

- Fra barnet er to år stiller foreldrene likt, forutsatt at de har en like god relasjon til barnet.

- Ut fra de sakkyndigrapportene VG Helg har, kan det virke som det er mye synsing?

- Ja, vi kommer ikke bort fra at det er elementer av synsing. Det er en sårbar jobb. Vi kommer veldig tett inn på dem det gjelder og samtidig sitter vi med egen håndbagasje. Det betyr et enormt press å jobbe med slike saker.

Walstad leder styringsgruppen for utdanningsprogrammet til psykologer som skal jobbe med barnelovsaker. Han ser at kurset har svakheter.

- Det er for lite veiledning og for lite praksis. Men det arbeides for tiden med videreutvikling av utdanningsprogrammet.

Selv om den sakkyndige bare skal gi anbefalinger, er det flere som konkluderer i sine rapporter:

«Barnet flyttes til far».

- Ifølge menneskerettighetskonvensjonen har alle «krav på en rettferdig rettergang». Men når en barnefordelingssak blir avgjort i sakkyndigrapporten før man har hørt bevisene i retten, da har vi alt annet enn en rettferdig rettergang, mener advokat Thea Totland. Hun understreker at hun kjemper barnas sak, ikke mødrenes.

- Det finnes naturligvis også kvinner som begår vold og overgrep mot barn. I de tilfellene oppleves disse prosessene naturligvis like ille for fedrene, sier hun.

Dropper dommeravhør

- Neeeeei!!! Jeg vil ikke!

«Sofie» (4) klamrer seg fast til trappegelenderet hjemme hos mamma. Hun skal på helgebeseke til pappa, men nekter å slippe. Mamma må bruke krefter for å løsne grepet, så hun kan kjøre den gråtende datteren til eksmannen.

Allerede før de flyttet fra hverandre, hadde moren en dårlig følelse om at noe var veldig galt. Sofie hadde blåmerker ved skrittet og i ansiktet som ingen kunne forklare hvor

PSYKOLOG: Espen Walstad. Foto: Erlend Aas/NTB Scanpix

kom fra. Når hun måtte gape opp hos tannlegen, begynte hun å brette seg. Etter samlivsbruddet kunne hun ligge sutrende på gulvet i timevis etter besøk hos pappa. VG Helg har sett opptak der jenta ligger apatisk og stirrer ut i luften. Og hørt hennes ville protester før samværene.

Etter hvert begynner hun å fortelle. At pappa puttet tissen inn. At det var vondt. Det er ikke bare mamma som får høre dette. Fireåringen gjentar det i dommeravhør. Da Sofies foreldre møtes i tingretten, mener flere vitner at jenta er overgrepsutsatt, blant dem en spesialpsykolog som hadde hatt henne i terapi i over et år. Men mor blir beskyldt for å ha plantet historiene i jentas hode, og det ender med at far får omsorgen.

Dommeravhørene, der Sofie fortalte om overgrep, blir ikke lagt frem i retten i det hele tatt.

VG Helg har spurt dommeren i den aktuelle saken om hvorfor dette ble utelatt, men han vil ikke uttale seg.

- Om man skal legge vekt på dommeravhør, har barnas alder betydning, sier advokat Mette Yvonne Larsen.

- Hvis en dommer ser bort fra dommeravhør, er det fordi han ikke finner grunn til å tro på avhøret. Man kan få barn til å fortelle ting som ikke er sant, såkalt papegøyespråk.

Lovbrudd

Norge har forpliktet seg til å beskytte barn mot overgrep. Hvis en overgrepsmistanke ikke tas hensyn til, er det et potensielt lovbrudd. Det kan være i strid med norsk barnelov, Høyesteretts anbefalinger og FNs barnekonvensjon. Likevel pleier retten å overse påstander om overgrep i disse sakene.

I hele ni av ti barnefordelingssaker der det er påstand om seksuelle overgrep fra far, blir det ikke tatt hensyn til disse påstandene i rettsprosessen. Det kom frem da professor Kristin Skjørten gjennomgikk lagmannsrettsdommer fra 1998 til 2000. Far fikk omsorgen for barna i halvparten av disse sakene.

- I 2006 kom det endringer i Barneloven for å gi barn bedre beskyttelse. Men spørsmålet er om dette praktiseres i rettsapparatet, og dette driver jeg forskningsarbeid på nå, sier Kristin Skjørten, som jobber ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Ut fra VG Helgs gjennomgang vektlegger retten i større grad å se på hvem av foreldrene som sikrer barnet best mulig kontakt med begge, enn å finne ut om overgrep faktisk har skjedd.

... «far er den som kan sikre barnet en best mulig samlet foreldrekontakt, og (barnet) bør derfor ha fast bosted hos far».

FORSKER: Kristin Skjørten. Foto: Privat

Sitatet er fra sakkyndigrapporten i en sak der barnet hadde fortalt om overgrep fra far. Psykologen trodde ikke på barnet. Enkelte sakkyndige har uttalt i retten at de mener barn lyver mye.

Slike påstander er feilaktige, mener forsker Åse Langballe.

- Vi har ikke noe teoretisk belegg for å si at barn er løgnaktige og dikter opp seksuelle overgrep, eller at barn bevisst lyver mer enn voksne. Men det verserer myter om barn i fagmiljøer som påstår det motsatte, basert på utdatert kunnskap om barn, sier Langballe. Hun jobber ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress og har skrevet doktorgrad om dommeravhør av barn.

- Oppdaterte fagfolk vet i dag at barn, under de rette betingelsene, kan gjenfortelle selvopplevde hendelser av sensitiv karakter meget korrekt, detaljert og nøyaktig.

Hun forteller at særlig små barn snarere holder igjen enn å overdrive når de skal fortelle om overgrep av en nærstående person, og viser til en svensk undersøkelse av 10 barn som var utsatt for seksuelle overgrep. Mannen hadde filmet overgrepene, og 116 videoopptak ble analysert opp mot avhør av barna. Virkeligheten viste seg å være verre enn det barna fortalte om.

- Alder, nærhet til overgriper, trusler og følelser av skyld og skam, og redsel for ikke å bli trodd, spiller en vesentlig rolle for underrapportering av overgrep, sier Åse Langballe.

Endring med Bjugn

Hvorfor står egentlig barnas troverdighet så svakt i norsk rett i dag?

Bjugn-saken fra 1992 skapte først en holdning i samfunnet, der fedre knapt torde å ha sine egne døtre på fanget. Hele 60 barn og 30 voksne var innblandet, men hverken hovedsiktete Ulf Hammeren eller noen av de andre ble dømt. Feilaktige undersøkelsesmetoder og uprofesjonelle barneavhør gjorde at Bjugn-saken kunne bli så stor, men bildet mange satt igjen med var at barn lett lyver og fantaserer om seksuelle overgrep.

Pendelen hadde snudd. Fra overdrevent fokus på overgrep, til frykt for å mistenke uskyldige menn. 30 personer som først var dømt i ulike overgrepssaker, ble frifunnet da deres saker ble gjenopptatt etter Bjugn-skandalen. Fagfolk anmeldte færre overgrep, og i retten prøvde man å holde seg unna ordene overgrep og incest.

Den amerikanske psykiateren Richard Gardner etablerte diagnosen Parental Alienation Syndrome (PAS). Den beskriver det som skjer når en av foreldrene, vesentlig mor, viser hat og fiendtlighet overfor den andre forelderen og overfører dette til barnet. På norsk kalt foreldrefiendtlighet. Gardners teori er omdiskutert, og bred internasjonal forskning viser at barn sjelden snakker om noe så skamfullt som overgrep hvis det ikke har skjedd.

Nå er PAS-diagnosen forbudt å bruke i USA. Barne- og likestillingsdepartementet har advart mot å bruke den i rettslig sammenheng her hjemme. Likevel gjøres det stadig - under ulike betegnelser:

«... barnet utvikler såkalt «foreldrefiendtlighetssyndrom» - barnet tar sterk avstand fra den ene av foreldrene for å kunne leve i noenlunde harmoni med hovedomsorgsgiver».

(Sitat fra en av sakkyndigrapportene til Lis Thorseng)

Foreldrefiendtlighet finnes, mener psykolog Espen Walstad:

- Man kan se i noen saker at det åpenbart har skjedd en påvirkning som har ført til fiendtlighet mot den ene av foreldrene. Det er et fenomen vi merker. Det kan i hvert fall være en av mange muligheter.

Tause barn

- Falske anklager om seksuelle overgrep forekommer, men ut fra resultatene i alle disse rettssakene skulle man tro at det skjer ofte. Det gjør det ikke! Vi har en praksis i Norge som er helt på kollisjonskurs med forskning, sier advokat Thea Totland. Hun henviser til flere undersøkelser som viser at falske anklager sjelden forekommer. I en stor amerikansk studie fra 1990, hvor man undersøkte 9000 skilsmisssaker med påstand om seksuelle overgrep, fant man at mellom to og fem prosent av anklagene var falske.

Forsker Svein Mossige har skrevet doktorgrad om mødre som mistenker barnefaren for overgrep. Hans konklusjon var at ingenting tydet på at mødrene fremsatte beskyldninger for å skade far.

De fleste barn som opplever overgrep, er tause om det. Kun én prosent forteller i dommeravhør, ifølge en undersøkelse fra Bergensklinikken.

Sofie var en av de som torde å snakke. Først til moren, som var den nærmeste hun hadde. Så til de andre voksne som hun trodde ville hjelpe. Det ble hun straffet for. Etter rettssaken blir fireåringen kjørt til sitt nye hjem. Til det mennesket hun frykter mest.

Dagene går, ukene, månedene. Det går over ett år. Moren går nesten til grunne av å tenke på hva datteren opplever. Men psykologhjelp tør hun ikke bruke, av frykt for at eksmannen skal bruke mot henne at hun har psykiske problemer.

Illustrasjonsfoto

Så hva ville du gjort hvis barnet ditt fortalte om overgrep?

De fleste vil mene at de ikke har noe valg. Man vil beskytte sitt eget barn.

- Risikoen er at man selv kan bli mistenkeliggjort og kriminalisert, sier Sofies mor.

Sammenbruddet

«Han er farlig, jeg kommer til å dø! Ingen hører på meg, jeg kan ikke bo der! Han er farlig, hvorfor ser ingen det?»

12 år gamle «Helene» bryter fullstendig sammen inne på et offentlig dametoalett. Hun er alene noen minutter. Ute venter faren, som hun er tvangsflyttet til.

En kvinne er tilfeldig vitne til sammenbruddet. I hele sitt voksne liv har hun jobbet med barn, men blir rystet av det hun nå ser og hører. Kvinnen skriver til barnevernet at hun sjelden har truffet en så «modig, redd og oppkavet jente, som forsøker å redde sitt liv uansett hva det koster. Jeg håper dere på beste måte hjelper henne».

Men ingen hjelper Helene. Dette er bare én i en lang rekke bekymringsmeldinger barnevernet får. Fastlegen har slått alarm flere ganger. Flere andre har meldt sin bekymring om denne jenta. Heller ikke da Helene selv kontakter politiet, vil barnevernet opprette sak.

For dommen er allerede klar:

Ifølge retten er ikke mammas negative syn på pappa bra for Helene. Så pappa har fått 100 prosent omsorg. Legens beskrivelse hjalp ingenting: *«...hennes største frykt er å bli flyttet til far. Hun har uttrykt at hun har tanker om å skade seg selv, faktisk så alvorlig at hun har hatt tanker om å ta sitt eget liv, om så skjer».*

Fire dager etter domsavsigelsen tropper faren opp på jentas skole sammen med representanter fra barnevern og politi. De tar med seg Helene foran øynene på vennene hennes.

Fra denne dagen skal hun få se moren fire ganger i året, i to timer, med tilsyn.

- Hvis mor får så lite samvær, betyr det vanligvis at hun er helt uegnet eller det er spesielle forhold ved barnet, hevder psykolog Espen Walstad.
- Hvis det ikke er spesielle forhold og hun er vurdert til å være en bra omsorgsperson, men likevel får så lite samvær, vil dette være kjempegrovt, nærmest et justismord.

Fin fyr

Den ene parten karakteriseres på nedlatende måter i flere sakkyndigrapporter VG Helg har lest.

«Mor er angstpreget og angstskapende».

«Jeg opplever mor som vanskelig hvis hun ikke får det som hun vil».

Det den sakkyndige psykologen møter er en forelder som har vært innom barnevern og politi. Sannsynligvis er anmeldelsen henlagt og retten oppfatter at hun boikotter samvær.

- Psykologen skal velge mellom to foreldre. Ofte er den ene sliten og desperat, og den andre oppegående og kampklar, sier advokat Thea Totland.

«...han (far) ga inntrykk av å være en utrolig fin fyr».

«Far er lett å samarbeide med i forhold til mor».

- De fleste av disse fedrene er sjarmerende og sosiale menn som får gode skussmål i barnehage og nærmiljø, og som gjerne passer på å si noe pent om mor, sier Totland.

- At den som står i fare for å miste barnet hun prøver å beskytte ikke klarer å være like reflektert og samarbeidsvillig, er kanskje ikke så rart?

Foreldres dilemma

Negativ innstilling til den motsatte parten blir slått hardt ned på i retten. Hvorfor konfliktnivået er høyt, tas ofte ikke med i betraktningen.

I noen saker har advokat Totland sett seg nødt til å råde foreldre om å tone ned overgrepbeskyldningene, selv om alt tyder på at barna blir utsatt for overgrep.

- Det strider jo egentlig mot alt det jeg står for, men jeg har sett for mange saker som har endt med at den antatte overgriperen får all omsorgen hvis den andre fortsetter å stå på sitt.

En av de sakkyndige psykologene setter ord på et annet dilemma.

Han mente i tingretten at barna burde beskyttes mot far, da det fremsto som overveiende sannsynlig at de var utsatt for grenseoverskridende handlinger fra ham. Lis Thorseng kom til stikk motsatt konklusjon i ankesaken: Mor måtte overtale barna til å dra på samvær med far uten tilsyn.

Den førstnevnte psykologen mente dette var å sette mor i en umulig situasjon.

«Hvis hun støttet barna i at de nektet samvær med far, ville hun miste omsorgen for dem. Men hvis hun ikke støttet dem, ville hun miste tilliten fra barna».

ADVOKAT: Thea Totland. Foto: Janne Møller-Hansen

Barneombudet er sterkt kritisk til at sakkyndige i dag kan operere uten bakgrunn fra arbeid med barn.

- Mange sakkyndige driver enkeltmannsforetak uten et fagmiljø rundt seg. Det er ufattelig at de sitter alene og jobber med slike saker, sier barneombud Anne Lindboe.

Hun foreslår en endring av systemet ved at det alltid må være to sakkyndige i alle barnefordelingssaker.

- Det vil gi en løsning som er robust.

Barneadvokat Thea Totland mener det er behov for en enda mer radikal endring: En egen domstol for barne- og familiesaker.

- Først da yter vi barna rettferdighet, mener hun.

- I dag kan du få tildelt en hvilken som helst dommer i Oslo tingrett, og da risikerer du å få han som hater barnesaker. Får du i tillegg en sakkyndig som ikke tror at overgrep finnes, risikerer barnet å ende hos overgriperen.

Første jul uten mamma

12 år gammel feirer Helene sin første jul uten mamma. Først to måneder senere får hun pakke opp julegaver sammen med moren, søsteren og stefaren. Det er gått fire måneder siden de så hverandre sist. I disse 120 minuttene de har på seg for å feire jul, er også to andre personer til stede i rommet: Den sakkyndige fra rettssaken, Lis Thorseng og en

tilsynsfører fra familievernkontoret. De skal passe på at moren ikke påvirker Helene negativt.

Etterpå skriver Thorseng i sin rapport:

«Hun gråt en del da vi kjørte tilbake til far. Hun sa flere ganger «Jeg vil bo hos mamma ... Jeg vil bo hos mamma»».

Likevel mener psykologen det er riktig at Helene blir boende hos faren.

Lis Thorseng er klaget inn til Psykologforeningens Fagetiske råd seks ganger, og felt halvparten av gangene.

I en av klagene fant Fagetisk råd brudd når det gjaldt reglene om «integritet, redelighet og tydelighet» og at de fagetiske prinsippene for psykologer var brutt. De reagerte alvorlig på Thorsengs konklusjoner «fordi saken omfattet et sårbart og angivelig utsatt mindreårig barn».

Rådet sa også at hun kunne vist større grad av forbehold, og vært tydeligere på sin rolle og partiske utgangspunkt. De rådet henne til å vise større forsiktighet og ydmykhet hvis hun i fremtiden skulle vurdere å påta seg lignende oppdrag. Etter dette har Thorseng fortsatt med samme type oppdrag.

Har aldri ekskludert

- Det strengeste vi kan gjøre er å anbefale sentralstyret å ekskludere medlemmet fra foreningen. Men i de årene jeg har vært leder har vi aldri benyttet oss av denne reaksjonen, sier leder for Fagetisk råd i Psykologforeningen, Gisken Holst.

Det er tilsynsmyndighetene som både tildeler og trekker tilbake autorisasjonen man må ha for å kunne virke som psykolog. Holst presiserer at sakkyndigrapporten er en faglig vurdering og et råd til retten. Hovedansvaret for utfallet av saken ligger hos domstolen. Fagetisk råd kan ikke overprøve det utførte arbeidet, men de kan uttale seg om de synes psykologen har utført arbeidet i tråd med de fagetiske prinsippene.

- Det er kritikkverdig dersom psykologen åpenbart er partisk, trekker konklusjoner på sviktende grunnlag, eller setter en diagnose uten at han hverken er bedt om det eller har foretatt de faglige vurderingene som skal til, sier Gisken Holst.

Sofie treffer moren sin to ganger i måneden. Hver gang gråter hun og sier at hun vil flytte hjem. Hva hun opplever hos faren, kan hun ikke fortelle, for det er alltid en som passer på hva de snakker om.

Hos barnevernet er det lenge ingen hjelp å få. De forholder seg kun til dommen.

Heldigvis for Sofie kommer en ny saksbehandler inn i bildet. Hun lar jenta få komme til et nytt avhør.

Det har gått nesten to år. Sofie har blitt en stor jente som kan uttrykke seg tydeligere:

«Han sa at jeg ikke skulle si det til noen og så slo han (...) og tok tissen i munnen min».

Beskrivelsene i avhøret er svært detaljerte og barnevernet fatter akuttvedtak: Sofie må bort fra far.

Seksåringen forteller i avhøret at hun har hatt det vondt veldig lenge.

Og det aller vondeste?

«At nesten ingen har hørt på meg...»

. Paneldebatt: Hvem beskytter de minste?

